

Οι Εμπειρογνώμονες των νέων Προγραμμάτων Σπουδών στα Θρησκευτικά για την έναρξη εφαρμογής τους

Παρέμβαση στον δημόσιο διάλογο

Αθήνα 4 Οκτωβρίου 2016

Οι Επιτροπές Εμπειρογνώμωνων που εκπόνησαν τα νέα Προγράμματα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου και Λυκείου χαιρετίζουν με ιδιαίτερη ικανοποίηση την εφαρμογή τους στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με την έναρξη της φετινής σχολικής χρονιάς 2016-17, ύστερα από τη δημοσίευση και την αποστολή των σχετικών ΦΕΚ στα σχολεία όλης της χώρας.

Η σύνταξη αυτών των νέων Προγραμμάτων Σπουδών ξεκίνησε το 2010-2011, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης προσπάθειας για μεταρρύθμιση της διδακτικής σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο από την τότε πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας. Μάλιστα, κατά τα έτη 2011-2014 τα νέα Προγράμματα Σπουδών ετέθησαν σε πιλοτική εφαρμογή, η οποία αξιολογήθηκε και από εξωτερικούς κριτές. Οι κυρίως εργασίες τελείωσαν το 2015, με την ολοκλήρωση του Προγράμματος Σπουδών στα Θρησκευτικά Λυκείου, ενώ το 2016 συνεχίστηκαν οι προβλεπόμενες αναθεωρήσεις και έγιναν οι σχετικές επανεκδόσεις. Μαζί με τους εμπειρογνώμονες εργάστηκαν επικουρικά και ομάδες εκπαιδευτικών, για τη συγκέντρωση του προτεινόμενου διδακτικού και υποστηρικτικού υλικού. Οι θεολόγοι που ενεπλάκησαν στη διαδικασία δούλεψαν με πολύ μεράκι και με προσήλωση στο παιδαγωγικό καθήκον, τοποθετώντας πολύ ψηλά τον πήχη, υπερβαίνοντας κατά πολύ αυτές τις τυπικές απαιτήσεις του έργου, χωρίς να φείδονται χρόνου και κόπων και χωρίς να υπολογίζουν τις αντιξοότητες. Μοναδικό κίνητρο και στόχος ήταν η ποιοτική αναβάθμιση του μαθήματος των Θρησκευτικών σε όλα τα επίπεδα, τη στιγμή μάλιστα που διάφορες πολιτικές πλευρές έδειχναν να υποβαθμίζουν τη θέση του στο σχολείο. Σε όλες τις φάσεις της συγγραφής, κυριάρχησε η παιδαγωγική ευθύνη απέναντι στους σημερινούς μαθητές και μαθήτριες, η αγάπη για το μάθημα των Θρησκευτικών και η πίστη στη μορφωτική αποστολή του.

Λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα ποσοτικά όσο και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του συνολικού έργου, μπορούμε να πούμε ότι επιτελέστηκε ένας τεράστιος άθλος, ο οποίος οφείλεται στον μόχθο πολλών ανθρώπων. Σε αυτούς περιλαμβάνονται στελέχη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, πανεπιστημιακοί καθηγητές, σχολικοί σύμβουλοι, συγγραφείς διδακτικών βιβλίων και εκπαιδευτικοί της τάξης, θεολόγοι και δάσκαλοι της Δημοτικής Εκπαίδευσης. Εκτός από τις Επιτροπές Εμπειρογνώμωνων, οι οποίες επωμίστηκαν το έργο της σύνταξης των Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών Εκπαιδευτικού, πρέπει να αναφερθεί η συμβολή της Επιτροπής Αξιολογητών του Λυκείου, των Σχολικών Συμβούλων Θεολόγων, των εκπαιδευτικών στα πιλοτικά σχολεία, οι οποίοι συνέβαλαν με την πολύτιμη εμπειρία τους, αλλά και των χιλιάδων μαθητών/μαθητριών αυτών των σχολείων, που με την ανταπόκριση και τον ενθουσιασμό τους μετέδωσαν δύναμη και ελπίδα για να ολοκληρωθεί αυτό το έργο. Επιπρόσθετα, πρέπει να αναφερθούν

αρκετοί θεολόγοι-εκπαιδευτικοί, οι οποίοι με φιλότιμο μοιράστηκαν διδακτικές ιδέες και πολύτιμο διδακτικό υλικό, οι εξωτερικοί παρατηρητές και κριτικοί φίλοι, καθώς επίσης όλοι όσοι -στο πλαίσιο του διαλόγου που διεξήχθη- κατέθεσαν καλοπροαίρετη κριτική και παρατηρήσεις. Στον διάλογο αυτό, συνέβαλαν με τις απόψεις τους εκκλησιαστικοί θεσμοί, οι θεολογικές σχολές, σχολικοί σύμβουλοι, επιστημονικές ενώσεις θεολόγων, συνδικαλιστικές ενώσεις εκπαιδευτικών, πανεπιστημιακοί καθηγητές, εκπαιδευτικοί κ.ά.

Απευθυνόμενοι προς τους εκπαιδευτικούς της τάξης, αλλά και προς τους γονείς και τους μαθητές, καταθέτουμε την πεποίθησή μας ότι τα Προγράμματα θα αρχίσουν άμεσα να αποδίδουν καρπούς, μέσα από την αναδιάταξη των διδακτικών θεμάτων και την ανανέωση της διδασκαλίας, με πλούσιο διδακτικό υλικό και με πιο σύγχρονες διδακτικές μεθόδους που ενεργοποιούν τους μαθητές. Σύντομα η εφαρμογή τους θα υποστηριχθεί και από μια εργαστηριακού τύπου στοχευμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Τα νέα Προγράμματα Σπουδών στα Θρησκευτικά δεν είναι κλειστά και τετελεσμένα προγράμματα, αλλά από τη φύση και τη λειτουργία τους είναι ανοικτά και επιδέχονται συνεχή ανανέωση και αναθεώρηση. Κατά τη φετινή πρώτη χρονιά υλοποίησής τους θα δοθεί η ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν την πορεία εφαρμογής τους, να καταθέσουν ενδεχόμενες παρατηρήσεις και προτάσεις βελτίωσης και αναθεώρησής τους, όχι θεωρητικά ή ιδεολογικά, αλλά μέσα από την ίδια τη μαθησιακή διαδικασία. Για να φθάσουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα, χρειάζεται η συνδρομή και η συνεργασία όλων. *Αυτό που είναι κατεξοχήν καινοτόμο στο μάθημα είναι η παιδαγωγική μέθοδος.* Ως προς την ίδια τη φυσιογνωμία του, η διαφοροποίηση δεν είναι τόσο ριζοσπαστική όσο παρουσιάζεται στη βάση ποικίλων παραναγνώσεων. Είναι ένα μάθημα που δίνει απόλυτη προτεραιότητα στην παράδοση του τόπου μας, στην ορθόδοξη χριστιανική. Δεν έχει κατηχητικό χαρακτήρα, καθώς η κατήχηση είναι μια υπόθεση της Εκκλησίας και της οικογένειας, όχι του σχολείου. Παράλληλα, όπως και στα προηγούμενα προγράμματα, ενημερώνει και για τον κόσμο των θρησκειών. Η αίσθηση ότι υπάρχει «πολλή θρησκευιολογία» ή ότι είναι «ουδετερόθρησκο» δεν είναι ακριβής. Ασφαλώς, εξάλλου, το μάθημα δεν είναι «θρησκευιολογικό». Πόσο μάλλον δεν ισχύει η κατηγορία ότι το μάθημα προωθεί τον θρησκευτικό συγκρητισμό. Αυτό είναι απολύτως αναληθές και εδράζεται σε ακατάλληλη ανάγνωση του ΠΣ. Το μάθημα είναι ορθόδοξο, κατά αντιστοιχία με την κοινωνική πλειοψηφία και κύρια πολιτισμική ταυτότητα της κοινωνίας μας. Συνάμα είναι ανοιχτό στην ετερότητα και εμπεριέχει και γνωσιακή ύλη για άλλες θρησκείες, όπως ίσχυε και στο παρελθόν. Απλώς υπάρχει μια αναδιάρθρωση της ύλης, που υπηρετεί καλύτερα τις σύγχρονες συνθήκες και αντανακλά τις παραστάσεις για τον κόσμο που ήδη έχουν τα παιδιά. Εν τέλει, το μάθημα προάγει την κατανόηση της ετερότητας, όχι τη σύγχυση της ταυτότητας.

Παράλληλα με τα παραπάνω, επιθυμούμε να εκφράσουμε, με σαφήνεια και προς κάθε κατεύθυνση, τη θέση μας γύρω από ορισμένες εντάσεις, οι οποίες αναφύονται με αφορμή την εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών στα Θρησκευτικά. Οι Επιτροπές των εμπειρογνομόνων που τα εκπόνησαν, έχουν αποσαφηνίσει όλα τα ζητήματα που έχουν αναδειχθεί κατά τον δημόσιο διάλογο και έχουν ανασκευάσει με επιστημονική τεκμηρίωση τις επικρίσεις που κατατέθηκαν ή είδαν το φως της δημοσιότητας, ανεξάρτητα από τα κίνητρά τους. Ουδέποτε οι Επιτροπές αρνήθηκαν τον διάλογο ούτε υποτίμησαν

οποιαδήποτε άποψη. Εξακολουθούμε να είμαστε ανοιχτοί σε διάλογο, καθώς περιμένουμε τον περαιτέρω εμπλουτισμό των διδακτικών υλικών, αλλά και την αξιολόγηση των συναδέλφων εκπαιδευτικών κατά την πρώτη αυτή χρονιά εφαρμογής των νέων Προγραμμάτων Σπουδών. Αναμένουμε επίσης την έντυπη έκδοση των συμβατών βιβλίων και υλικών του μαθήματος, ώστε να θεωρηθεί ολοκληρωμένη η διαδικασία υποστήριξης και εφαρμογής των Προγραμμάτων.

Προβληματιζόμαστε εντόνως όταν διαβάζουμε κείμενα, τα οποία προέρχονται από μέλη επιστημονικών ενώσεων, που συκοφαντούν, λοιδορούν, απειλούν ή επιδιώκουν να διχάσουν τη θεολογική και εκπαιδευτική κοινότητα, παρακινώντας σε «αντίσταση κατά της αρχής»! Τόσα χρόνια που διεξάγεται διάλογος, θα περιμέναμε από τους ενορχηστρωτές και τους πρωταγωνιστές των επικρίσεων, αντί της στείρας και άγονης κριτικής, να αντιπροβάλουν, ένα προσχέδιο, έστω ένα σκαρίφημα ή ένα σχέδιο μαθήματος, από τη δική τους παιδαγωγική πρόταση για την αναβάθμιση του μαθήματος των Θρησκευτικών, παρουσιάζοντας τη δική τους διδακτική προσέγγιση. Ακόμη και σήμερα, ύστερα από διάλογο πέντε ετών, ορισμένοι επικριτές δείχνουν να μην έχουν καταλάβει –δεν θέλουμε να πιστέψουμε ότι παραπλανούν σκόπιμα– ότι τα Προγράμματα Σπουδών δεν είναι διδακτικά βιβλία, ότι δεν περιλαμβάνουν την έννοια της διδακτέας ύλης, ότι δεν είναι θρησκευολογικά κ.ά. Ευτυχώς τέτοιου είδους εσκεμμένοι αποπροσανατολισμοί δεν αφορούν στο μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών θεολόγων. Σήμερα, όλοι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κρίνουν, μόνοι τους στην τάξη και με τους μαθητές τους, ποιο ακριβώς είναι το περιεχόμενο του νέου Προγράμματος Σπουδών.

Είναι γνωστό ότι ποτέ δεν αρνηθήκαμε την πρόσκληση είτε της Αρχιεπισκοπής είτε της Ιεράς Συνόδου για ενημέρωση και διάλογο μαζί της -το αντίθετο μάλιστα. Όπως είναι εξίσου γνωστές και καταγεγραμμένες οι δημόσιες ενθαρρύνσεις του ίδιου του Αρχιεπισκόπου σε ενημερωτικές συναντήσεις μαζί μας (και υπήρξαν πολλές), «να συνεχίσουμε το έργο της αναβάθμισης του θρησκευτικού μαθήματος στους άξονες και τις αρχές», που ο ίδιος και γνώριζε καλά και υπεραμυνόταν. Μας ανησυχεί, όμως, το γεγονός ότι η ηγεσία της Εκκλησίας τελικώς ανέθεσε την έκφραση και εκπροσώπησή της στους ανθρώπους που εδώ και πέντε έτη βάζουν συστηματικά εναντίον των νέων Προγραμμάτων, κατασκευάζοντας θεωρίες συννομωσίας, συκοφαντώντας και σπιλώνοντας την τιμή και τη συνείδηση ανθρώπων που προσφέρουν και διακονούν επί σειράν ετών το ποιμαντικό και θεολογικό έργο της. Εν τέλει, όσοι θεωρούν ότι είναι προτιμότερο ή καλύτερο να αλλάξει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο της θρησκευτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα σήμερα, με τους κινδύνους που συνεπάγεται αυτή η αλλαγή, ας αναλάβουν την ευθύνη της πρότασής τους.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να προβούμε σε μία απαραίτητη διευκρίνιση σχετικά με ένα μέρος του προς επεξεργασία υλικού, το οποίο ο Αρχιεπίσκοπος αναδεικνύει ως προβληματικό στην πρόσφατη επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό. Διευκρινίζουμε, λοιπόν, και επισημαίνουμε ότι το υλικό αυτό είναι απολύτως ενδεικτικό και ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα και την ελευθερία να το αντικαταστήσει με δικό του. Το υλικό αυτό δεν αποτελεί παραγγελία του Υπουργείου ή του ΙΕΠ, αλλά πρόκειται για μια

καθαρά εθελοντική εργασία, την οποία συνέθεσαν εκπαιδευτικοί της τάξης, θεωρώντας ότι μπορεί να διευκολύνει τους συναδέλφους τους στο ξεκίνημα της εφαρμογής των νέων Προγραμμάτων. Τα όποια τραγούδια κρίνεται ότι ενδέχεται να σκανδαλίσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες μπορούν άμεσα να αποσυρθούν από το δημοσιευμένο/αναρτημένο υλικό.

Εντούτοις, μας προκαλεί έκπληξη και απορία η απόρριψη παρόμοιων υλικών, ενώ αυτού του είδους οι παιδαγωγικές διαδικασίες και οι νέες τεχνικές μάθησης έχουν ήδη εισαχθεί και αξιοποιηθεί στην κατήχηση της Εκκλησίας, στα προγράμματα ποιμαντικής επιμόρφωσης, στις εκκλησιαστικές κατασκηνώσεις (Βλ. Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, Γραφείο Νεότητας, Κατηχητικό Βοήθημα 2006-2007, «Σύγχρονα τραγούδια, αφορμή για συζήτηση με τους νέους μας», Επιμ. Σχόλια: Πρωτ. Θεμιστοκλής Μουρτζανός, Αθήνα 2006 και www.imcorfu.gr/website/katixi2006_2007.doc επίσης, Αδαμάντιος Αυγουστήδης, «Χάσμα γενεών» και η «Γεφύρωσή» του, Ψυχολογική και Θεολογική προσέγγιση», στο: *Αγάπη και Μαρτυρία, αναζητήσεις λόγου και ήθους στο έργο του Ηλία Βουλγαράκη*, Ακρίτας, Αθήνα, 2001, σσ. 275-290). Η αντίφαση, λοιπόν, παραμένει πώς τέτοιου είδους υλικό θεωρείται «απρεπές» για το μάθημα-των Θρησκευτικών στο δημόσιο σχολείο;

Με αφορμή διάφορες μικροπολιτικές συζητήσεις του παρελθόντος -και οι οποίες επαναλαμβάνονται σήμερα με επίκαιρες προσαρμογές, με προφανή στόχο να συκοφαντηθούν τα Προγράμματα Σπουδών- τονίζουμε την πεποίθησή μας ότι οι παιδαγωγικές αξίες δεν χρωματίζονται πολιτικά, πολύ δε περισσότερο κομματικά. Η πολυετής διάρκεια της εργασίας μας και η προσήλωσή μας στις θεολογικές και παιδαγωγικές αρχές της δεν επιτρέπει σε κανέναν την ταύτισή της με οποιαδήποτε κομματική σκοπιμότητα ή ιδεολογία. Οφείλουμε να προστατεύσουμε το μάθημα των Θρησκευτικών από επικοινωνιακές αντιπαραθέσεις, μικροκομματικά συμφέροντα και σκοπιμότητες που δεν έχουν σχέση με το παιδαγωγικό πλαίσιο της λειτουργίας του.

Τέλος, εκφράζουμε την ανησυχία μας επειδή ορισμένες απόψεις που κατατίθενται, με αποκλειστικό σκοπό την πάση θυσία ατομική δικαίωση εκείνων που τις διατυπώνουν, μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο ακόμη και τα κεκτημένα και αναγνωρισμένα δικαιώματα του μαθήματος των Θρησκευτικών. Τα νέα Προγράμματα Σπουδών προχωρούν στην αναβάθμιση του μαθήματος με αφετηρία το υφιστάμενο νομικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, χωρίς να το ανατρέπουν. Επιπλέον, παρέχουν τον ζωτικό χώρο και προσφέρουν τα διδακτικά υλικά και εργαλεία στον εκπαιδευτικό, για την ανάδειξη του πνευματικού πλούτου και της μορφωτικής δυναμικής που περιέχει το μάθημα των Θρησκευτικών με επίκεντρο την Ορθόδοξη Παράδοση και σε διάλογο με τον σύγχρονο και ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο μας. Προς όφελος, πάντα, των παιδιών και εφήβων που μαθητεύουν στα σχολεία της πατρίδας μας -και όχι, φυσικά, της πείσμονος αγκίστρωσης σε ιδεολογικά καταφύγια άσχετα με τη ζωή και το νόημά της, εν τέλει άσχετα με τη ζωή της Εκκλησίας.

